

ATATÜRK YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

TÜRK DÜNYASINDA
NEVRUZ
ÜÇÜNCÜ ULUSLARARASI
BİLGİ ŞÖLENİ
18-20 Mart 1999, Elazığ

Atatürk Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 207
Kongre ve Sempozyum Bildirileri: 17

Türk Dünyasında Nevruz
Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri
(18-20 Mart 1999, Elazığ)
©Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000
ISBN: 975-16-1268-3
İLİ AM: 2000.06.Y.0143-201
1. Baskı, 2000

Hazırlayan
Elmas Kılıç

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Düş Atelyesi
0.312 418 79 03

Kapak Resmi
Nevruz Çiçeği

Baskı
Gün Ofset Ltd. Şti.
0312 346 59 87

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
G. M. K. Bulvarı 133, 06570 Maltepe-Ankara
Tel: (312) 231 23 48 - 232 22 57
Belgegeçer: 232 43 21
<http://w.w.akmb.gov.tr>

KAZAK TÜRKLERİNDE NEVRUZ

Ali Abbas ÇINAR¹

Nevruz, yeni gün, yeni yıl demektir. Eski Türk inancında, yeni yılda yenilik, canlılık, dirilik, tabiatın ve insanın yeniden şahlanması söz konusudur. Nevruz bu yanıyla iyiyi, güzeli, doğruyu, mutluluğu sembolize eder. Yeni yılın başlangıcı, eski Türk takviminde 21 Mart tarihine tekabül etmektedir. Bu tarihte gece ile gündüz eşit hâle gelmektedir. Tarihçi Reşidü'd-Din'in 13. yüzyılda tespit ettiği rivayetlere, göre Türklerin ataları Köktürkler kılıçtan geçirilmiş, geriye Hakan'ın oğlu Kıyan ve karısı ile amcasının oğlu Nukuz (Tokuz) ve hanımı kalmıştır. Bunlar, geçit vermez dağlar arasında 40 yıl kaldıktan sonra, bu verimli topraklara sığamamış, ancak buradan dışarıya çıkma imkânı da bulamamıştır. Bir demirci, dağı eritmek suretiyle yol açmıştır. Burası Ergenekon denilen yerdir. Ergenekon'dan çıkış, Türkler tarafından bu tarihten itibaren bayram olarak kutlanmıştır. Bu tarih 21 Mart'a tekabül etmektedir (Elçin 1981: 78-79). Türklerin ataları, eski tarihlerde 21 Mart'ı yeni yılın başlangıcı kabul etmiş, bu tarihten itibaren 3 gün, 7 gün süren törenler gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde bu gelenek hem Türkiye'de, hem de Türk Dünyasını oluşturan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Türkmenistan Cumhuriyetleri ile Doğu Türkistan (Çin Halk Cumhuriyeti Uygur Özerk Bölgesi), Tataristan, Karakalpakistan, Nahçıvan, Altay, Hakas vb. özerk Türk topluluklarında bayram olarak kutlanmaktadır. Nevruz, Anadolu'da Sultan-ı Nevruz, Nevruz Sultan veya Mart Dokuzu olarak bilinir. Türkistan'da ise, Navruz, Nevruz veya Navrız biçiminde adlandırılır.

1995 yılında, Kazakistan'da Nevruz bayramı törenlerine katılmış, gözlem ve araştırmalarda bulunmuştuk. Yaptığımız tespitlere göre² Kazak Türkleri Nevruz'u, Navrız biçiminde ifade ederler. Bu gün "Ulusun Ulu Günü" (Ulıstın Ulı Küni) veya "Navrız Toyu" olarak nitelendirilir. Bayram öncesi evler temizlenir, yeni giysiler alınır, yemekler pişirilir, bu tören ile ilgili pek çok hazırlık yapılır. Nevruz günü kurbanlar kesilir, "Navrız Köje" denilen ve içinde yedi veya dokuz çeşit yiyecek bulunan bir tür çorba (lapa) pişirilir. Kurban eti veya pişirilen yemekler gelen misafirlere ikram edilir. Evlerin duvarlarına veya çeşitli yerlere kil veya cam kaplar atılarak parçalanır. Bununla, eskiye ait unsurun yok edildiğine inanılır. Nevruz ateşi yakılarak üzerinden atlanır, bu sırada günahların veya kötülüklerin ateşte

¹Yard. Doç. Dr., Muğla-TÜRKİYE.

²10-23 Mart 1995'te gerçekleştirilen bu araştırma Kültür Bakanlığı HAGEM desteği ile yapılmış, slayt, negatif, video, ses kasetleri HAGEM Arşivi'ne kaydedilmiştir.

yanması dilenir. Eski yılın uğursuzluklarının bu ateşte yok olduğuna, kişinin her türlü kötülükten arındırıldığına inanılır. Sazlar (dombra, kopuz) çalınır, türküler söylenir, atlı sporlar gerçekleştirilir, ata sporlarının pek çoğuna yer verilir, oyunlar oynanır, bu günde birlik, dirlik ruhu gelişir. Yapılan tören ve uygulamaları bizzat halkın kendisi gerçekleştirir. Herkes birbirinin bayramını kutlar, komşusunu yemeğe çağırır. Her yaştaki insanın coşkuyla kutladığı bu bayramda sevinç doruk noktaya çıkar.

Kazakistan Cumhuriyeti, bağımsızlıktan sonra halktan gelen talebi değerlendirerek, 22 Mart tarihini resmî tatil ilân etmiştir. Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'da da bu tarihler Nevruz bayramı dolayısıyla resmî tatildir.

Kazaklar arasında Nevruz hakkında pek çok inanç ve gelenek vardır. Bunların kökü eski Türk mitolojisi, tarih ve kültürüne dayanır. Bu tören veya geleneklerin bir bölümü günümüzde de uygulanmaktadır. Nevruz günü sabah erkenden kalkmanın kut getireceğine inanılır. Bu inanç, Türkiye'deki Aleviler arasında da yaygındır. Hıdırellez günü de erken kalkmanın bereket sağlayacağı inancı Türkiye'de yaygın bir inançtır. Eski Kazaklarda 22 Mart sabahı, güneş doğmadan önce mümkün oldukça yüksek bir tepe veya binaya çıkılır, güneşin doğması beklenirdi. Güneşi ilk gören veya güneş ışığını ilk hissedenlerin yıl boyunca mutlu ve bahtlarının açık olacağına inanılır, ateşin iyisi olduğuna inanılan Güneş Ana'ya selâm verilirdi (İbrayev 1996: 190).

Ulus günü olarak nitelendirilen Nevruz'da kurban kesilmesi gelenektir. Bu gelenek günümüzde dokusunun bir bölümünü yitirmiş olsa da varlığını sürdürmektedir. Ekonomik duruma bağlı olarak koyun, keçi veya at kesme yoluna gidilir. Kurbanın kanı özellikle çocukların alınlarına sürülür. Kurbanda var olduğu kabul edilen kut ve bereketin bu yolla insana geçeceği, kötülüklerin yok olacağına inanılır. Kesilen kurbanlar dağıtılmak yerine kazanlarda pişirilir, gelen misafirlere sunulur.

Kazakistan'da neolitik dönemden kalma taş eserlerde güneş işareti, at veya öküz resimleri yaygındır (İbrayev 1996: 189). Buradan hareketle Güneş Ana'ya, verdiği mutluluk ve huzur için kurbanlar kesildiği anlaşılmaktadır. Güneş, yeryüzüne sıcaklığı getiren, zorlukları yok eden varlık olarak görülür. Kazaklar güneşi doğruluk, sıcaklık, ateş ve diriliğin sembolü sayarlar. Nevruz gecesi gündüz ile gece dengededir. Bu denge 22 Mart sabahı gündüz lehine değişmektedir. Gecelerin uzamaya başlaması havanın yavaş yavaş soğumasına, giderek kış dönemine girilmesine yol açar. Günün

uzaması sıcaklığın gelmesi demektir. 22 Mart'tan itibaren günler uzamakta, sıcaklık artmakta, iklim değişmektedir. Günün uzaması ile ağır ağır gece gündüze, kış yaza, soğuk sığa, yokluk varlığa, açlık tokluğa yerini bırakır. Bu inanış ile *Ergenekon Destanı* arasında da bir bağ vardır. Destanda, Türkler uzun yıllar kapalı bir mekânda, her yanı dağlarla çevrili bir ortamda görülmektedir. İçerisi güzel, otlığı bol bir yer olsa da dış dünyaya kapalıdır. Buradan çıkmak zorluktan, darlıktan kurtuluşu ifade etmektedir. Tabiattaki değişim ile destanın muhtevası birbirini tamamlar niteliktedir. Her alanda büyük bir değişim yaşanır. Kışın zorluğu ve yorgunluğundan çıkan insanlar kendilerini mutluluğa götürecek bu ilk günü bayram olarak kutlarlar. Nevruz bir sembol olarak görülür. Kötülük iyiliğe, karanlık aydınlığa, kara aka, ölüm diriliğe, çirkinlik güzelliğe dönüşür. Astronomideki değişim tabiat ve insanda bir canlılık ve şahlanış olarak görülür. Günler, geceler boyu güzelliği bekleyen insanlar bu günde birlik ve dirlik ruhunu yaşatırlar. Her yürekte bir bayram vardır. Bu bayramı yaşatan ise "Güneş Ana"dır.

Geçmiş dönemlerde, Nevruz gününde, Kazak kadınları, güneş doğar doğmaz eğilip ona selâm verir, pınarlara yağ döker, yeni dikilen ağaçlara ak boya sürerdi. Ateşe yağ dökme güneşin sembolü olarak görülür. Ateş, güneşi çağrıştırır. Nevruz bir bayramdır. Bayramda huzur, güven, birlik, şenlik ve renk cümbüşü vardır. Bayramın varlığını günlük giyimde yapılan değişiklik ve çok renklilikten çıkarmak mümkündür. Her milletin renklerle ilgili olarak kendine özgü gelenek ve inançları bulunmaktadır. Kullanılan eşyalarda, giyim ve kuşamda, günlük hayatın değişik alanlarında, tören ve uygulamalarda sevilen renkler kendini hemen hissettirir. Bu sevginin temelinde bireyin ait olduğu milletin dünya görüşü, hayat anlayışı vardır. Kazaklarda kara, soğukluğu, ağır başlılığı; kırmızı (kızıl), ateşi, sıcaklığı; yeşil, dirilik ve gençliği; ak, temizlik ve sağlığı; mavi, sonsuzluk ve Tanrı'ya bağlı inançları; sarı, zenginliği ifade eder (Kadaşeva 1996; 95). Renklerin dili ile ilgili bu gelenek ve inançlar Türkiye Türkleri ile Türk Dünyasını oluşturan diğer topluluklarda aynıdır. Nevruz'u çağrıştıran renkleri birkaç renkle sınırlamak doğru değildir.

Nevruz günlerinde doğan çocuklara Nevruz'la ilgili isimler konulur. Nawruz veya Nawruz, Nawruzbay, Nawruzbek veya Nawruzbek, Nawruzgali (Nevruz+Ali) adlarıyla aynı adları taşıyan pek çok soyadına rastlanmaktadır. (T. Canuzakov-K. Esbaeva 1988: 309-310). Kazakların ünlü halk

şairlerinden biri Navrızbay adını taşımaktadır.² Nevruz günü bayram kabul edildiği için bu günlerde doğan çocuklara günün hürmetine Meyram (Bayram) veya Meyrambek ve yeni bir yıla girmekten dolayı Kiris (Giriş) adları da konulur (Tuzlugul 1995: 323-324). Türkiye’de karın kalkması, ilkbaharın gelmesiyle meydana gelen bir çiçeğin adı Nevruz’dur.

Yılın oniki ayından biri olan Mart ayı Kazaklarda Nawrız olarak nitelendirilmektedir.³ Eski tarihlerde yılbaşı Mart ayından başlatıldığı için Nawrız yılın ilk ayı olma özelliğine sahipti. Yılın ilk ayının Nawrız’la başlamasının kut ve bereket getireceğine inanılırdı.

Binlerce yıldır değişik adlarla kutlanan Nevruz, yeni din veya kültürlerden, tabii olarak İslâmiyet’ten de etkilenmiş, yeni motiflerle süslenmiştir. Ancak bu etkilenmede asıl olan yitmemiştir. Türkiye’de Alevî topluluklarında Hz. Ali’nin doğum günü veya Hz. Ali’nin Hz. Fatma ile evlendiği gün olarak kabul edilen tarih 21 Mart’tır. Kazak Türklerinde ise, Hz. Muhammed’in bu tarihte doğduğuna inanılır. Nevruz bayramı gelenekli yapısını korumak suretiyle İslâmî motif ve inançlarla da süslenerek devam etmiştir. Bu bayram Sovyetler Birliği’nin kuruluş yıllarında mevcut yönetimler tarafından da kutlanmış, halkın bayram yapması desteklenmiştir. 1917’den 1925 yılına kadar gösterilen bu hoşgörü 1926 yılında son bulmuş, Nevruz günü, dinî bayram, batıl itikat olduğu ileri sürülerek, yasaklanmıştır. Yasağın temelinde yatan gerçek ise, Sovyet yöneticilerinin yaşadığı korkudur. Nevruz bayramında biraraya gelen, Kazakça türküler, destanlar söyleyen, Kazak geleneği ve göreneğini, Türk millî kültürünü yaşatan bu topluluklarda birlik ruhu gelişmiştir. Birlik ve dirliğin ileride kendileri için bir tehlike olacağını anlayan yöneticiler, bu bayramın yasaklanmasını emretmişlerdir.

Göçebe yaşayış tarzında altı ay yaz, altı ay kıştır. Kazaklarda “ala jazday” ve “ala kıstay” sözleri bunu ifade eder. İnsanoğlunun yaşadığı bu ortamları sürekli mücadelesi söz konusudur. Bunun bir örneğini *Divân-ı Lüğâtî’t-Türk*’te de görmekteyiz. Kaşgarlı’nın bu eserinde yaz ile kışın atışması vardır. Eski Kazaklar yılı otuz gündün oluşan oniki aya bölmüş, geride kalan 5-6 günü ise “öliara” veya “beş-altı konak (misafir)” olarak

² Sovyet döneminde bu kelimelere, oğlu veya kızı anlamına gelen, Rusça -ov, -ova, -oviç, -ovna gibi ekler getirilerek, yeni tip soyadları ve bunların türevleri oluşturulmuştur.

³ Kazaklarda aylar, Kantar (Ocak), Akpan (Şubat), Nawrız (Mart), Kökek veya Sevir (Nisan), Namır (Mayıs), Mavsım (Haziran), Şilde (Temmuz), Tamız (Ağustos), Kırküyek (Eylül), Kazan (Ekim), Karaşa (Kasım), Jeltoksan (Aralık) şeklinde adlandırılmaktadır.

nitelendirmişlerdir. Bu günler içerisinde şenlik yapılmamış, yolculuğa çıkılmamış, zorunlu kalınmadıkça konuk dahi kabul edilmemiştir. Kazak inanışına göre, 21 Mart gecesi Hızır, bütün yeryüzünü dolaşır, bahtsızlara baht, mutsuzlara kut, fakirlere mal-mülk dağıtır, bereket getirir. Yeryüzünde dolaştığı vakit gözü yere iliştiği için donmuş toprak ısınır, karlar erir. Özellikle köylüler, Hızır'ın, tan vakti ovaya, dağa, taşa ayağının değdiğine, evlere geldiğine inanırlar. Bu günlerde çeşitli sözler söylerler:

*“Samalık samalık,⁴
Kök kus közün astı ma?
Ayağın jerge bastı ma?
Samalık samalık
Kap tavmin kök kustı
Cigirdi me, kördin be?
Samalık samalık
Jana jıl jarılka,
Eski jıl esirke.”*

*“Samalık samalık,
Gök kuş gözünü açtı mı?
Ayağını yere bastı mı?
Samalık samalık,
Kaf dağının gök kuşu,
Uçtu mu acep gördün mü?
Samalık samalık,
Yeni yıl ortaya çık,
Eski yıl gidiver.”*

21 Mart gecesine Hızır gecesi, “Kızır Tüni” denilir. Bu gece evin her yanının aydınlık olması sağlanır, mumlar dikilir. Her yerin temizlenmesine dikkat edilir. “Bereket baştan başlar”, “Yıl boyu sağlık olsun”, “Yılın ilk günü nasılsa, sonu da aynı olur” inancı hâkimdir. Hızır'ın bu gece her türlü tahıl ve hayvanî besinlere (süt, yoğurt, yağ) bereket getirdiğine inanılır. Kızlar kesilen hayvan etini özel olarak pişirir, sevdikleri delikanlılara verirler. Delikanlılar ise kızlara tarak veya ayna gibi nesnelere armağan ederler. Tarak güzelliği, ayna temizliği ifade eder. Köy gençleri bir yaşındaki tayı eyerler, üzerine büyük bir insana benzer kukla bindirir, boynuna çan takar, kafasına çeşitli kuşların tüylerinin bulunduğu bir bez bağlarlar. Gece yarısı hayvanları ürkütür, köpekleri havlatır, evlerin kapısını çalar, köylüleri uyandırır. Eyerli tayı başı boş bırakırlar. Atlı kukla ile yeni yılın geldiği sembolize edilir. Nevruz günü yağmur veya kar yağması durumunda, yıl boyunca bereketin çok olacağına inanılır, “Nur yağdı” denilir. Nevruz'dan sonra yağın kar, “akşa (akça) kar” olarak belirtilir. Güzel kızlar “Nevruz'un akça karı gibi ak” sıfatıyla nitelendirilir. Ulus (Nevruz) günü et, koyun veya at başı, süt, kurut, buğday veya mısır, soğan veya havuçtan oluşan Navruzköje (Köpköje) denilen bir yemek pişirilir. Bu yemek 7 çeşit yiyeceğin pişirilmesiyle meydana getirilir. Bazıları su ve tuzla

⁴ Samalık (sümelek), Nevruz günü için özel olarak evde yetiştirilen buğdaydır. Göğermiş hâlde yeni yılı kutlamak için yapılır, kut getireceğine inanılır.

birlikte bu sayının aslında 7 değil, 9 olduğunu söylemektedirler. Burada yer alan koyun başı ve kırmızı et kış, süt ise yaz yiyeceğini sembolize eder. Böylece yaz ile kış birleşir, dengelenir, iki yarım bir tam eder. Nevruz gününde yiyecek ve içeceklerin bol olmasına, kazan veya tencerelerin dolu olmasına dikkat edilir, bu uygulamayla yıl boyunca kazanların dolu olması sağlanmaya çalışılır, buna inanılır. Bununla ilgili olarak çeşitli maniler, türküler söylenir:

*"Ulus küni kazan tolsa,
Ol yıl ak mol bolar.
Ulu kisiden bata alsa,
Sonda oljalı jol bolar."*

*"Ulus günü kazan dolsa,
O yıl rızık bol olur.
Ulu kişi dua verse,
Kişiye hayırlı yol olur."*

Navrızköje içinde yer alan koyun veya at başı piştikten sonra, ilk önce topluluk içinde yer alan en yaşlı kişiye sunulur. Aksakal bu etten azıcık tattıktan sonra sırayla diğer konuklara da verir ve verilen bu nimet için iyi dileklerde bulunur. Dağıtılan göz, kulak, dil vb. unsurların herbirinin sembolik değeri vardır. Aksakal bunları verirken, "*Kazak'ın gözü ol*", "*Yurdun dili ol*", "*Halkın kulağı ol*" vb. biçiminde sözler söyler, Navrızköje içildikten sonra ev iyesine veya içinde bulunulan haneye şöyle dua verir (Kazbekov 1991: 15-16):

*"(Tenir) Bahuttı as bersin,
Ulıstın ulı küninde,
Ulu onğa konsun,
Kızın kırğa konsun,
Kırvan malın öriske tolsun,
Davletindi asırsın,
Düşmanın basılsın,
Menin be gen bul batam
Ulus künge saktap jürgen bolsın."*

*"(Tanrı) bahtlı aş versin,
Ulusun ulu gününde,
Oğlun on olsun,
Kızın kırk olsun,
Malların çok olsun,
Zenginliğin artıversin,
Düşmanın yok olsun,
Sana verdiğim bu dua
Ulus günü hürmetine geçsin."*

Bu dua, yapı ve muhteva olarak Alevî-Bektaşî gülbank (dua)larına, Dede Korkut alkışlarına benzemektedir. Nevruz günü pınar başlarına, dağlara çıkılır. Erkekler, su yollarına ağaç dikerler, hanımlar ise bulak başlarına gider, suya süt veya yağ dökerler. Bununla yıl boyunca bu gıdaların bol olması dilenir. "*Ey Yer ana kut ver, ortaya çık*" denilir, yer

iyesine seslenilir.⁵ Bulak başından alınan su, süt veya diğer hayvanî besinlerle karıştırılarak, yeni ekilen ağaçların köklerine dökülür, “*Atandan mal kalacağıma, dal (ağaç) kalsın*” denilir. Su ile temas büyüğü sağlanır.

Nevruz günü birbirleriyle karşılaşan kişiler birbirleriyle kucaklaşır iyi dilek sözleri (alkış) söylerler (Kazbekov 1991: 12–15):

<i>“Jasın kuttı bolsın</i>	“Yaşın kutlu olsun
<i>Ömir janın uzak bolsın</i>	Ömrün uzun olsun
<i>Ulıs baktı bolsun</i>	Ulus bahtlı olsun
<i>Tört tülük aktı bolsun</i>	Dört çeşit malınız çok olsun
<i>Ulıs bereke bersin</i>	Nevruz bereket versin
<i>Lele-jala cerge ensin</i>	Laleler, sümbüller açsın
<i>Ulustın ulı küni kuttı bolsın</i>	Ulusun ulu günü kutlu olsun
<i>Navrızımız kuttu bolsın</i>	Nevruzunuz kutlu olsun
<i>Kızır koldasın</i>	Hızır yoldaşınız olsun
<i>Tenir jalğasın”</i>	Tanrı korusun”

Nevruz’a yönelik pekçok edebî eser meydana gelmiştir. Kazak halk şairi S. Onğanbaev, Nevruz’un bolluğu ifade ettiğini belirttiği bir şiirinde şöyle diyor (Kazbekov 1991: 9–12):

<i>“Maldar döldep, koy kozdap,</i>	“Hayvanlar dölleri, koyun kuzular,
<i>Sütten kulak ağızgan.</i>	Sütten kaynaklar akar,
<i>Jana jıldın sıpatı</i>	Yeni yılın sıfatı,
<i>Molşılıkka anız kop.”</i>	Bolluğa işaret eder.”

Başka bir şiirde ise, Nevruz’un kutlanma sebebi ve kökeni ifade edilir:

<i>“Kış ötip, kar ketip,</i>	“Kış geçer, kar gider,
<i>Şırayla jaz jetip,</i>	Aydınlık yaz gelir,
<i>Meyramı ezelden,</i>	Taa ezelden bayram olur
<i>Kuttı bolsın, bul Nawrız.”</i>	Kutlu olsun bu Nevruz.”

Uygur Türklerinden tespit edilen bir şiirde de Nevruz’un niteliği, fonksiyonu ifade edilir:⁶

⁵ Eski Türk dininde tek Tanrı inancı vardır. Ancak, yeri, göğü, çocukları v.b. korumakla görevli iyeler bulunur.

⁶ HAGEM Arşivi’nden alınmıştır.

*“Keldi Noruz yılbaşı, ketti köngülning çirkini,
Noruz diban kelurler hatunlarning türkünü,
Güller kısıur kız, oğul eğri koyar borkini,
Meclis kulup oynaşur, acur köngül mülkini,
Kaygu-mihnetler ketipoynaşur kündür bu kün.”*

*“Geldi Nevruz yılbaşı, gitti gönül çirkini,
Nevruz diyerek gelirler hanımların bütünü,
Güller takışır kız, oğul eğri koyar borkünü,
Toplaşır oynaşırlar, açıp gönül mülkünü
Kaygı, mihnetler gider, şenlik günüdür bugün.”*

Nevruz şenlik, bereket, sevgi ve birlik sembolü olarak ortaya çıkar. Davulcular halkı meydana, toya, güreşe, atlı yarışlara çağırır:

*“Tıdanızdar, tıdanızdar!
Toy dabılm kağıp turğan
Mına biz ben.
Estimegen, estinder,
Tıdamağan, tıdandar!
Nawrız toyı bastaldı,
Bul orında turmandar.”*

*“Dinleyiniz, dinleyiniz!
Toy davulunu çalıp duran
Buradayız işte biz.
İşimyenler işitsin,
Dinlemeyenler dinlesin!
Nevruz toyu başladı,
Buralarda durmayınız.”*

Şenliklerde atlı oyunlar en çok tercih edilen daldır. Nevruz bayramında da at merkezî rol oynar. Devletin resmî kutlamalarında, resmî geçitlerde at veya at ile ilgili gösteriler yapılır. Atlı arabalar, atlı silahşörler, atlı gelin arabası bunun en belirgin örnekleri olarak görülür. Atlı sporlardan en çok sevilen ve değer verilen at yarışıdır. Bu tür yarışlar kumar oynamayı değil, eğlendirmeyi veya ün kazanmayı, bir bölge veya ilin, boyun adını duyurmayı hedeflemektedir. At yarışına “Beyge” denilir. Atlı sporlardan biri de at üzerinde güreş “Avdarıspak”tır. Atın üzerinde yapılan güreşte yere ilk düşen yenilmiş sayılır. Bu oyunlardan biri de “Kız Kuvuv” (Kovalama) adını taşır. Yarışa bir kız, bir erkek katılır. Atlı kız, belirlenen mesafeye atını dörtnele koştururken, kızın hareketinden yaklaşık 10 m. sonra harekete geçen erkek onu yakalamak, ona dokunmak zorundadır. Böylece kızı yenmiş olacaktır. Bunu başaramadığı takdirde, dönüş yolunda, kız erkeği kovalar, yetiştiği takdirde onu kamçılar. Gelenekte bu yarışlar kız ile erkeğin tanışması ve evlenmesi sonucunu da doğurması bakımından fonksiyonel özelliklere de sahiptir. Güç isteyen oyunlardan biri de “Kökpar” (Gökbörü) oyunudur. İki gruba ayrılan oyuncular önceden belirlenen daire içerisine, başı kesilmiş

olan keçiyi bırakmak zorundadırlar. Grup oyuncularından hangisi ilk defa bunu başarır, oyunu kazanmış olur. Oyun büyük bir mücadele biçiminde geçer (Çay 1988: 141-142). Oyunun Türklerin savaş tekniklerinden biri olduğu, eğitim amacıyla kullanıldığı, bu yolla atlı orduların dinamik tutulduğu düşünülmektedir. Kazakçada böri, kurt demektir. Oyunun Gök Yeleli Kurt (Bozkurt)un hareketleriyle bağının olduğu belirtilmektedir. Güreş, Altıbakan, Baltam Tap (Bul), Ten Köterüv (Yük Taşımak), Begana (Direğe Tırmanma), Arkan Tartıs (Urgan Çekme), Cayav Carıs (Yaya Yürüme) gibi güç, beceri ve pratiklik isteyen oyunlar sergilenir. Yapılan gösteriler, gelenek, görenek ve inançlar, tören ve uygulamalar Nevruz'un bereket, birlik, bolluk, sevgi, barış, güzellik, iyilik, doğruluk, dirilik, canlılık sembolü olduğunu göstermektedir. Bu sıfat ve değerler sadece Kazakistan'da değil, bütün Türk Dünyasında, küçük farklılıklarla bulunmakta, töre ve töre kuralları olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, Cilt: 2, Sayı: 8, Kültür Bak. HAGEM Yayını, Ankara 1995.
- BURİEV, O., *Nawruz Tarihidan Lavhalar*, Taşkent 1990.
- ÇAY, A., *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, Ankara 1988.
- ELÇİN, Ş., *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1981.
- ENGİNER, G., *Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi*, Ankara 1984.
- GÜLENSOY, H., *Nevruz*, Ankara 1995.
- KAZBEKOV, M., *Nawruz: Janğırgan Salt-Desturlar*, Almatı 1991.
- KORABOEV, U., *Özbekistan Bayramları*, Taşkent 1991.
- , *Köktem Men Enkektin Halıktık Merekesi*, Almatı 1989.
- , *Nawruz (İstoriko – Etnografiç)*, Çin.kent 1992.
- , *Nawruznama*, Almatı 1993.
- , *Nawruz (Ulıs Künine Arnalğan Halık Ölenderi)*, Almatı 1994.
- , *Navruz*, Taşkent 1992.
- OCAK, A. Y., *İslâm-Türk İnançlarında Hızır İlyas Kültü*, Ankara 1996.
- SARBASULI, O., *Nawruz Dep En Salayık*, Kaskelen 1991.
- TALEMEN, A., *Yılbaşı Bayramları ve Manileri*, Adana 1991.
- TURAL, S., *Nevruz*, AKM Yayını, Ankara 1995.
- TURAL, S.-KILIÇ, E., *Nevruz ve Renkler*, AKM Yayını, Ankara 1996.